

Люба Михайло Васильович

МОДЕЛЬ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ КОВІД-19

Студент групи ФМСм-22
Люба М.В.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Герчаківський С.Д.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичні та нормативно-правові постулати реалізації митної політики держави.....	7
1.1. Особливості митної політики держави в умовах поширення Ковід-19	7
1.2. Нормативно-правові основи запобігання поширенню Ковід-19 в Україні.....	12
Висновки до розділу 1.....	21
Розділ 2. Практика реалізації митної політики в Україні в умовах пандемії по постковідного періоду.....	23
2.1. Фіскальні ефекти адміністрування митних податків в Україні.....	23
2.2. Діяльність митних органів України в сфері забезпечення безпеки.....	32
2.3. Форс-мажорні обставини здійснення ЗЕД та реалізації митної політики України	37
Висновки до розділу 2.....	41
Розділ 3. Проблемні аспекти та уроки подолання пандемії в Україні: митний контекст.....	45
Висновки до розділу 3.....	52
Висновки.....	54
Список використаних.....	57
Додатки	63

ВСТУП

Актуальність проведеного дослідження викликана об'єктивною необхідністю дослідження проблем реалізації митної політики держави в умовах таких глобальних викликів як поширення пандемії, адже специфіка таких ризиків впливає на особливості та обсяги міжнародної торгівлі, експортні, імпорتنі та транзитні операції, а відтак ставлять перед митними інституціями усіх держав світу нові завдання.

Окрім цього, поглиблені трансформаційні коливання, яких зазнавали суспільства багатьох країн, диктують новітні засади та вимоги щодо трансформації особливостей та напрямів розвитку митної політики держави. Таким чином, наукове вивчення проблематики реалізації митних та нетарифних інструментів в рамках здійснення державою митної політики дозволить напрацювати комплекс заходів, які мінімізуватимуть ризики подібних пандемій в майбутньому.

Ступінь дослідження проблеми. Окремі аспекти дослідження теоретичних і практичних засад реалізації митної політики держави, окремих митно-тарифних та паратарифних інструментів в Україні та світі знайшли місце в роботах багатьох науковців, зокрема таких, як: А. Андрушка, І. Войтенка, А. Войцещука, С. Герчаківського, І. Іващук, Н. Калуги, Т. Караваєва, І. Квеліашвілі, А. Крисоватого, Л. Кийди, В. Мартинюка, Н. Мережка, Н. Шевченка і багато інших. Такі позиції визначили обґрунтованість теми кваліфікаційної роботи, мету, відповідність поставленим завданням та структуру випускної кваліфікаційної роботи.

Метою випускної кваліфікаційної роботи виступає теоретичне обґрунтування моделі митної політики України та вироблення практичних рекомендацій щодо протидії викликам і ризикам поширення інфекцій, хвороб та пандемій в глобальному масштабі.

В рамках проведеного дослідження та досягнення мети було окреслено та вирішено наступні **завдання**:

- вивчити теоретичні особливості реалізації митної політики держави, в тому числі в умовах таких викликів як глобальна пандемія Ковід-19;
- дослідити нормативно-правові засади введення карантинних обмежень та загальні параметри протидії пандемії Ковід-19;
- проаналізувати особливості функціонування митних інституцій в умовах коронавірусної пандемії в Україні;
- дослідити особливості функціонування територіальних підрозділів Державної митної служби України в частині забезпечення безпеки;
- провести аналіз форс-мажорних обставин ведення зовнішньоекономічної діяльності в Україні;
- визначити проблемні аспекти та перспективи формування моделі митної політики України щодо протидії пандемічним викликам із врахуванням позитивів зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є сукупність фінансових та організаційних відносин, що формували державну політику в умовах Ковід-19.

Предметом дослідження виступає митна політика України.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у систематизації теоретичних та практичних підходів щодо моделювання митної політики в Україні в умовах протидії глобальним пандемічним викликам.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи апробовані на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» та Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки» та опубліковані в збірнику матеріалів доповідей цієї конференції (м. Одеса, ОНЕУ, 13 жовтня 2023 р.).

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПОСТУЛАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Особливості митної політики держави в умовах поширення Ковід-19

Досліджуючи теоретичні особливості митної політики держави, потрібно наголосити на складності та комплексності даної дефініції. Митна політика є складовою компонентою загальнодержавної політики, яка має специфічне інституційне забезпечення, інструментарій реалізації, мультипредметність, а також способи та механізми реалізації.

Як бачимо, з поданого рисунку важливим елементом митної політики держави є суб'єктна компонента, яка представлена фізичними особами, громадянами, що здійснюють перетин митного кордону держави, юридичні особи, які безпосередньо здійснюють діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності, митні інституції, які представлені системою митних органів України та міжнародні інституції, що впливають як на діяльність митних інституцій, так і на формування нормативно-правового поля в державі.

Відначимо, що система митних органів України зорієнтована саме на реалізацію «митної політики в державі на основі визначених в Конституції засад територіального устрою, зовнішньоекономічної діяльності та міжнародної співпраці. Основним законодавчим актом, який врегульовує усі правовідносини в країні та, зокрема, у сфері здійснення митної політики, є Конституція України» [5].

Система законодавства та сукупність нормативних актів, які прийняті та затверджені парламентом, урядом та центральними органами влади України, загалом систематизують та регламентують базові засади та напрями державної митної політики, а також забезпечують систему прав та свобод учасників митних правовідносин, забезпечують створення повноцінних умов та засад для здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Базовим нормативно-правовим актом, на основі якою базується процес реалізації митної політики держави є Митний кодекс України. «Відповідно до Митного кодексу України, митна політика держави покликана вирішувати такі основні завдання:

- захист економічних інтересів України, забезпечення виконання зобов'язань, що виникають із міжнародних договорів України стосовно митної справи;

- встановлення правових норм, які б забезпечували захист інтересів споживачів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;

- забезпечення організації та функціонування єдиної, узгодженої, стабільної митної системи, закріплення правових механізмів взаємодії всіх її елементів;

- визначення загальних принципів регулювання митних відносин;

- підвищення рівня організаційних і правових гарантій суб'єктів митних відносин, удосконалення системи їх відповідальності;

- створення умов для ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, контролю за валютними операціями» [5].

Як бачимо, з визначення функціоналу митної політики держави прямо не спостерігається таке завдання як протидія чи запобігання поширенню глобальним кризовим явищам, таким як хвороби, пандемії тощо. Однак роль митної політики держави в цих процесах є надто важливою, що загалом показали процеси 2020-2022 років в Україні та світі.

«Пандемія COVID-19, на відміну від подібних спалахів у минулому (2003, 2009 р.), мала значно ширший масштаб, охопила близько 200 країн і створила значно більші загрози для людства. За кількістю померлих COVID-19 наближається до топ-20 випадків смерті та вже істотно перевищила показники пандемії грипу А(Н1N1) 2009 р.» [8].

В Україні коронавірусна інфекція COVID-19 (пневмонія нового типу) вперше була діагностовано 3 березня 2020 року в Чернівцях. «13 березня було

зафіксовано перший летальний випадок внаслідок коронавірусної інфекції. На 17 червня 2022 р. в Україні налічувалося 5014929 занедужавших, з них померлих – 108605» [9].

В періодд старту пандемії митники та прикордонники виявились в особливій групі ризику, адже глобалізація відкрила нові горизонти для вільного пересування між країнами, континентами, сприяла активному міжнародному туризму. Саме митники стали чи не першими проурядовими інституціями, які зустрічали туристів з літаків, кораблів, авто та залізничного транспорту, а отже повинні були максимально забезпечити безпеку, охорону здоров'я таких мандрівникам, а також мінімізувати ризики швидкого та масштабного поширення пандемії Ковід-19.

В цьому контексті надзвичайно важливим стало створення ефективного механізму комунікації, співробітництва та координації як на рівні національних митних служб, так і на рівні міждержавного співробітництва митних інституцій. Саме Всесвітня митна організація та Всесвітня організація торгівлі спробували забезпечити уникнення хаосу в міжнародній торгівлі, сприяли безперешкодному трафіку медичних препаратів, обладнання тощо.

Першочергові заходи, які сформувала Всесвітня митна організація на початку пандемії Ковід-19, як згодом лягли в основу реалізації митної політики України, можна систематизувати в наступні:

1. забезпечення вжиття заходів, передбачених розділом 5 Спеціального додатку J до Переглянутої Кіотської Конвенції щодо вантажів гуманітарної допомоги, а також зобов'язати підписати Модель угоди ООН про спрощення митних процедур;

2. планування митних процедур, спеціально передбачених по відношенню до вантажів гуманітарної допомоги. Крім цього пропонувалось включити їх в національне законодавство або в національний план дій у надзвичайній ситуації;

3. забезпечити моніторинг процедур, які використовуються під час митного оформлення гуманітарної допомоги в надзвичайних ситуаціях, і своїх

можливостей щодо практичного застосування даних процедур в разі стихійного лиха;

4. створити умови для навчальних тренувань та стрес-тестів для перевірки власного рівня готовності і здатності управління в надзвичайних ситуаціях митних підрозділів;

5. підвищити ефективність реалізації прикордонного контролю в умовах максимального спрощення переміщення фізичних осіб через державний кордон, а також забезпечити обмін інформацією з іншими національними органами, які беруть участь оформлені вантажів гуманітарної допомоги, реєстрації персоналу, зайнятого ліквідацією наслідків стихійних лих і майна, використовуючи при цьому діючі системи митного оформлення для забезпечення оперативної, ефективної і централізованої обробки даних вантажів і реєстрації людей;

6. інформувати Секретаріат Всесвітньої митної організації про заходи, які вжиті Державною митною службою України щодо подолання наслідків Ковід-19 тощо.

Аналізуючи постфактум ті процеси, які відбувалися в нашій державі на початку і протягом пандемії Квід-19, потрібно відзначити, що Україна як член ВМО, загалом прислухалась до позиції міжнародних організацій і вжила певних заходів для запобігання розповсюдженню Ковід-19 як на рівні Кабінету Міністрів України, так і Державної митної служби України. Зокрема, базовим документом, який в тому числі вплинув на реалізацію митної політики держави була Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 "Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби Ковід-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2" (зі змінами), якою встановив карантин на усій території України.

1.2. Нормативно-правові основи запобігання поширенню Ковід-19 в Україні

Державні інституції України з перших днів оголошення пандемії намагались системно протидіяти коронавірусній інфекції в Україні, що знайшло своє відображення в оперативному ухваленні багатьох нормативно-правових документів.

Одним із перших стало прийняття 2 квітня 2020 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» (№ 540-IX).

Цим базовим законом зокрема були внесені зміни до багатьох кодексів України - Податкового, Господарського, Цивільного, Кодексу законів про працю України, Кодексу адміністративного судочинства України та трьох процесуальних кодексів. Крім того, змін зазнали біля 30 законів України.

Доволі часто заходи, які оперативно імплементувались урядом та парламентом мали дещо суперечливий та неузгоджений правовий характер, в результаті чого такі протиріччя знаходили відображення в судових справах та ставали предметом розгляду навіть Верховного Суду України. Однією з таких проблем стала невідповідність законодавчого врегулювання питань проведення податкових перевірок під час карантину. Так, згідно з пунктом 52-2 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України було встановлено мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок на період з 18 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19) (рис.1.2).

При цьому, інформація про перенесення документальних планових перевірок, які відповідно до плану-графіку проведення планових документальних перевірок мали розпочатися у період з 18 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території

України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), та на день набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)" не були розпочаті, мали включатися до оновленого плану-графіку, який оприлюднюється на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, протягом 10 календарних днів з дня завершення дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19).

Отже, Кабінетом Міністрів України не приймалось рішення про завершення дії карантину з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), а відтак діяв мораторій на проведення документальних планових перевірок платників податків.

Протягом досліджуваного періоду ми спостеріли суттєве обмеження використання деяких антиковідних заходів та преференцій в Україні, що було викликано як повномасштабною війною в Україні, так і покращенням ситуації з протидією COVID-19. З початку війни епідемічна ситуація з COVID-19 в Україні покращилася, а кількість летальних випадків зменшилася більш ніж у 4 рази, а відтак вже наприкінці 2022 року та впродовж 2023 року проблематика поширення Ковід-19 мінімізувалась, що знайшло своє відображення і на реалізації митної політики України.

Висновки до розділу 1

В процесі дослідження проблематики реалізації митної політики держави в умовах поширення Ковід-19 відзначимо багатоаспектність цього процесу, що

знайшов відображення в застосуванні тарифних та нетарифних інструментах регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Проаналізовані нами статистичні та аналітичні матеріали дозволяють згрупувати країни світу за напрямом використання стратегій протидії вірусу Ковід-19 на наступні підгрупи:

1. Переважна більшість країн імплементувала в себе стратегію жорстких обмежень, що характеризувалась закриттям, припиненням діяльності або переходом на дистанційну роботу усіх суб'єктів господарювання, які не вважалися критично надважливими для забезпечення економіки таких держав, а також впроваджували загальну самоізоляцію й заходи щодо вільної мобільності фізичних осіб. Такий стратегічний підхід знайшов відображення в митних обмеженнях при переміщенні через митний кордон держав;

2. Група країн світу, що застосувала політику м'яких обмежень (Нідерланди, Швеція, Південна Корея). Така політика передбачала систему заходів щодо дистанціювання мешканців таких країн, при цьому заборонялись масові заходи, особливо в закритих приміщеннях, підприємства і установи при цьому повністю не закривались, однак запроваджувався масковий режим та інші протиепідемічні заходи. Такі заходи виявились незовсім ефективними в частині протидії Ковід-19.

Вже в день визнання 11.03.2020 р. Всесвітньою Організацією охорони здоров'я поширення COVID-19 пандемією державними інституціями України, зокрема Кабінетом Міністрів України було негайно запроваджено з 12.03.2020 р. на всій території України карантин, а також введено в негайну дію заборону щодо експорту, зокрема, рукавичок медичних нестерильних неталькованих нітрилових, халатів ізоляційних медичних одноразових, масок медичних (хірургічних) та респіраторів класу захисту не нижче FFP2 і запроваджено ліцензування експорту товарів протиепідемічного призначення, необхідних для запобігання занесенню і поширенню на території України COVID-19, до 1 серпня 2020 року. Це був перший державний захід митної політики України в умовах

протидії глобальній пандемії. В наступні тижні та місяці урядом України додатково вносились тарифні та нетарифні заходи щодо протидії Ковід-19.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ПОСТКОВІДНОГО ПЕРІОДУ

2.1. Фіскальні ефекти адміністрування митних податків в Україні

Реалізація на практиці митної політики держави здійснюється на основі відповідного нормативно-правового забезпечення, яке без сумніву формується усіма гілками державної влади – законодавчою, виконавчою, судовою та із врахуванням принципів та критерії митної політики, та загалом фіскальної політики держави, а саме - економічної ефективності, соціального добробуту, фіскальної достатності, комплексності, наукової обґрунтованості тощо.

Аналізуючи стан функціонування митної системи України в умовах пандемії COVID-2019, відзначимо, що надходження податкових та митних платежів в рамках Державного бюджету України як до, так і після початку пандемії мали позитивні тренди.

Разом з тим, спостерігалось падіння макроекономічних індикаторів в державі в результаті пандемії. Так, у першому кварталі 2020 року було зафіксовано зниження темпів реального ВВП (-1,3% р/р), який у другому кварталі 2020 року продовжив скорочення порівняно як із I кварталом 2020 року (на -9,9%), так і з II кварталом 2019 року (на -11,4% р/р). Найглибше падіння економіки припало саме на II квартал, і економічна активність почала відновлюватися по мірі пом'якшення карантинних заходів. Крім того, падіння ВВП України у II кварталі 2020 року хоча і було доволі глибоким, але цілком зіставне з аналогічними показниками економічної активності в інших країнах світу.

Загалом пандемія COVID-19 суттєво вплинула на основні індикатори міжнародної торгівлі.

Безперечно, що ситуація із станом міжнародної торгівлі вплинули на ситуацію із вітчизняними суб'єктами господарювання у сфері

зовнішньоекономічної діяльності, так і на обсяги сплати митних платежів та нормативно-правове забезпечення митного адміністрування.

Відзначимо, що правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон держави, визначаються Митним кодексом України, крім правил оподаткування товарів митом, які встановлюються Митним кодексом та іншими законами з питань митної справи.

Так, правове регламентування справляння митних платежів в Україні визначено в розділі IX Митного кодексу. Згідно з частиною першою статті 270 Митного кодексу України порядок та правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, митом, крім особливих видів мита, встановлюються цим Митним кодексом та міжнародними конвенціями і договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Аналіз надходжень податків на міжнародну торгівлю за 2019 і 2020 роки свідчить, що обсяги цих надходжень майже не змінилися. ДФС і Держмитслужбою у 2019 році, навіть за умови зниження Законом № 265 на 3,4 відс. планового показника надходжень податків на міжнародну торгівлю, забезпечено його виконання на рівні 98,7 відс. (30,1 млрд грн) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз планових (індикативних) показники податків на міжнародну торгівлю та стану їх виконання у 2019–2020 роках та протягом I півріччя 2021 року, млн. грн.

Показники (рік, фонд, ККДБ)		Плановий (індикативний) показник			Факт	Виконання		
		первісний	зміни	кінцевий		+,-	%	
2019	загальний	15010000	24 668,5	-1 048,0	23 620,5	22 778,0	-842,5	96,4
		15010100	22 710,0	-1 048,0	21 662,0	20 150,6	-1 511,4	93,0
		15010500	1 958,5	0,0	1 958,5	2 123,5	165,0	108,4
		інші	–	–	–	503,9	–	–
		15020000	751,0	-14,0	737,0	230,6	-506,4	31,3
		Всього	25 419,5	-1 062,0	24 357,5	23 008,6	-1 348,9	94,5
	спец.	15010000	6 124,5	0,0	6 124,5	7 077,4	952,9	115,6
		15010500	5 875,5	0,0	5 875,5	6 369,5	494,0	108,4
		15011200	249,0	0,0	249,0	707,9	458,9	284,3
		Разом	31 544,0	-1 062,0	30 482,0	30 086,0	-396,0	98,7
2020	загальний	15010000	24 168,0	-3 577,0	20 591,0	21 538,3	947,3	104,6
		15020000	337,0	+23,0	360,0	257,3	-102,7	71,5
		Всього	24 505,0	-3 554,0	20 951,0	21 795,6	844,6	104,0
	спец.	15010000	7 670,0	0,0	7 670,0	8 664,9	994,9	113,0

	Разом	32 175,0	-3 554,0	28 621,0	30 460,5	1 839,5	106,4	
I пів-річчя 2021	загаль-ний	15010000	10 501,2	+268,0	10 769,2	11 822,1	1 052,9	109,8
		15020000	175,6	+21,2	196,8	485,9	289,1	246,9
		Всього	10 676,8	+289,2	10 966,0	12 308,0	1 342,0	112,2
	спец.	150100000	3 704,2	0,0	3 704,2	5 030,8	1 326,6	135,8
	Разом	14 381,0	+289,2	14 670,2	17 338,8	2 668,6	118,2	

Джерело: складено за [21].

У 2020 ковідному році Державною митною службою України плановий показник надходжень податків на міжнародну торгівлю виконано на рівні 106,4 відс. (30,5 млрд грн). Але до факторів, які вплинули на виконання цього показника слід віднести зменшення на 11,2 відсотка планового індикатора. Надходження ввізного мита до Державного бюджету України у 2020 році порівняно з 2019 роком збільшилися на 1,2 відс., а плановий показник надходжень з цього податку виконано на 106,9 відсотка.

Якщо аналізувати стан митного адміністрування платежів в 2021 ковідному році в розрізі митниць України, то представлений аналіз поданий в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналіз адміністрування митних платежів в ковідному 2021 році в розрізі митниць України

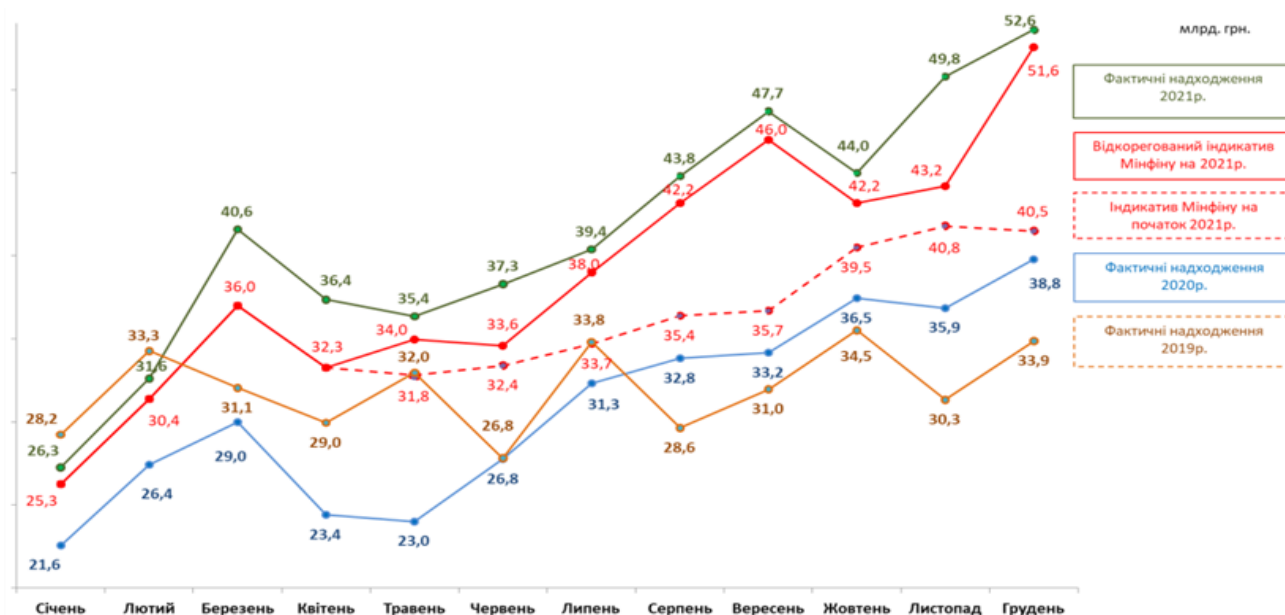
Назва митниці	індикативний показник доходів, у тому числі до:		факт, у тому числі до:	
	Загального фонду	спеціального фонду	загального фонду	спеціального фонду
Азовська	100 103,1	510,0	118 337,2	954,6
Буковинська	346 145,0	29 651,6	435 408,4	38 271,9
Волинська	353 509,9	57 655,5	371 838,5	65 049,9
Галицька	962 352,2	256 590,7	1 027 494,3	286637,8
Дніпровська	591 425,8	28 737,4	686 819,3	44 070,3
Енергетична	297 863,1	1 861,5	239 432,8	2 262,4
Закарпатська	190 463,4	160 843,4	216 766,9	238 940,7
Київська	5 188 431,7	1 586 246,4	5 097 106,4	1 948 047,2
Одеська	1 948 590,9	1 240 952,7	2 182 199,3	1 920 576,7
Північна	94 161,8	7 706,2	133 872,6	10 199,5
Подільська	201 482,7	57 744,6	241 840,6	72 121,4
Поліська	197 353,8	256 630,6	275 544,4	350 971,8
Слобожанська	483 469,7	14 926,3	566 051,9	40 931,0
Східна	6 837,0	0,0	10 567,5	92,5

Чорноморська	206 838,2	4 174,1	218 861,5	11 626,2
--------------	-----------	---------	-----------	----------

Джерело: складено за [21].

Практично по всіх митницях рівень виконання індикативних показників склав 100 і більше відсотків, однак це відбулось в основному внаслідок суттєвого коригування планових показників по митних платежах.

Роблячи проміжні висновки, зазначимо, що протягом 2021 року, змінами до Закону України «Про Державний бюджет на 2021 рік» річний індикативний показники надходжень митних платежів до державного бюджету підвищено на 10%.

Рис. 2.2. Динаміка виконання індикативних показників по митних платежах в Україні в 2021 році

Джерело: складено за [24].

Митними органами України внаслідок їх профільної діяльності забезпечено виконання скоригованого індикативного показника на рівні 106,6% - до державного бюджету України додатково перераховано понад 30 млрд. грн. митних платежів (фактичні надходження перевищили початковий індикативний показник, визначений на початок 2021 року, більш ніж на 71 млрд. грн.). При цьому один із факторів, який вплив на таке

виконання, став середній обмінний курс долара, що зріс на 1,2% (з 26,96 грн/дол у 2020 році до 27,29 грн/дол у 2021 році).

Рис. 2.3. Моніторинг виконання індикативних показників по митних платежах в Україні в 2019-2021 році (доковідний і ковідний період)

Джерело: складено за [24].

Проаналізуємо особливості діяльності митних підрозділів в Україні в час коронавірусної пандемії та постковідний період на прикладі Хмельницької митниці Державної митної служби України.

Історично досліджувана митниця формувалась у кілька етапів. «Датою заснування митниці вважається 1992 рік. Згідно з наказом ДМКУ «Про створення митних установ від 08.04.1992 № 73 Хмельницька митниця із штатною чисельністю 40 осіб утворена на базі Хмельницького митного поста, який на той час підпорядковувався Львівській регіональній митниці» [22].

Зоною діяльності встановлювалася у межах території Хмельницької області, де функціонувало 4 новостворені митні пости Хмельницької митниці (додаток В).

«У зв'язку з проведенням оптимізації структури митних органів за часів незалежної України Хмельницька митниця неодноразово змінювала своє підпорядкування. У липні 1994 року разом з митницями Вінницької,

Житомирської, Київської, Полтавської, Черкаської, Чернігівської областей та м. Києва Хмельницька митниця увійшла у підпорядкування новоствореного Центрального територіального митного управління. Відповідно до Указу Президента України «Про ліквідацію митних установ Державного митного Комітету України» від 29.11.1996 та наказу ДМСУ від 20.12.1996 № 564 на базі Хмельницької митниці утворена Подільська регіональна митниця, якій підпорядковувалися Вінницька, Могилів-Подільська та Тернопільська митниці.

У 1999 році до підпорядкування Подільської регіональної митниці також увійшли Вадул-Сіретська та Кельменецька митниці. У лютому 2005 року Тернопільська, Вадул-Сіретська, Кельменецька, Вінницька та Могилів-Подільська митниці були виведені з підпорядкування Подільської регіональної митниці. У червні 2005 року Подільська регіональна митниця була реорганізована та перейменована у Хмельницьку митницю зі штатною чисельністю 211 осіб із зоною діяльності у межах Хмельницької області.

У 2013 році Хмельницька митниця реорганізована у Хмельницьку митницю Міндоходів, яку у 2014 році реорганізовано у Хмельницьку митницю ДФС. У 2019 році утворено Подільську митницю Держмитслужби, до якої приєднано Хмельницьку митницю ДФС. Хмельницька митниця як відокремлений підрозділ Державної митної служби України розпочала свою діяльність з 01 липня 2021 року із зоною діяльності в Хмельницькій області» [22].

На час досліджуваного періоду Хмельницька митниця ДМСУ здійснює митну справу, забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи, а також реалізацію делегованих повноважень ДМСУ як її відокремлений структурний підрозділ і має наступну організаційну побудову (додаток Г).

Відзначимо, що до основних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які імпортують товари в зоні діяльності Хмельницької митниці ДМСУ і від яких залежали надходження митних платежів в ковідних 2020-2021 рр. належать:

1. ТОВ "Сіріус Екструджен";
2. Хмельницька атомна електростанція (ядерне паливо)
3. НАЕК "Енергоатом";

4. ВАТ «Подільський поліетилен низької густини цемент»

5. ВАТ "Модуль" та інші.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє нам зробити висновок, що незважаючи на важкі умови ведення міжнародної торгівлі в ковідний період, діяльність Державної митної служби України та її структурних територіальних підрозділів показала доволі високу ефективність в частині виконання планових індикативних показників адміністрування митних платежів.

2.2. Діяльність митних органів України в сфері забезпечення безпеки

В умовах поширення коронавірусної інфекції в Україні перед Державною митною службою України значно актуалізувались проблеми безпеки транскордонної торгівлі, що вимагала формування належної та ефективної системи захисту держави від швидкого поширення пандемії.

Разом із цим, урядом вимагався захист вітчизняного ринку від можливих митних правопорушень, які мають місце в процесах перевезення медичної продукції через митні кордони України, неякісних лікарських засобів, товарів чи послуг, а також невиправданих дій державних службовців в цій сфері

Одним із важливих елементів здійснення митного контролю і реалізації безпекової компоненти митної політики держави є проведення перевірок. Так, за даними Рахункової Палати України усього протягом 2020 року та I півріччя 2021 року, за даними Держмитслужби, проведено 619 і 345 відповідно документальних перевірок (планових і позапланових) дотримання суб'єктами ЗЕД вимог законодавства України з питань митної справи, за результатами яких донараховано 69,8 і 136,9 млн грн відповідно грошових зобов'язань з податків на міжнародну торгівлю.

Результатом проведення контрольних процедур митними органами є порушення справ про митні правопорушення та контрабанду товарів. Аналіз даних Держмитслужби про кількість прийнятих рішень про коригування показників митних декларацій щодо митної вартості, кодів української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, країни походження товарів та кількість

складених протоколів згідно з вимогами статті 485 Митного кодексу (табл. 2.5) засвідчив: штрафи накладались в незначній кількості випадків прийняття митними органами рішень про таке коригування.

Відзначимо, що запобігання та протидія митним деліктам – це одне із функціональних завдань, яке зобов'язана виконувати Державна митна служба, адже пунктом 10 частини другої статті 544 Митного кодексу України саме до основних завдань цієї інституції віднесено запобігання та протидію контрабанді, боротьбу з порушеннями митних правил на всій митній території України.

Крім того, частиною сьомою статті 345 Митного кодексу України регламентовано, що у разі виявлення митним органом під час проведення перевірки ознак порушень митних правил або контрабанди товарів посадові особи митного органу вживають передбачених законом заходів. Такі заходи щодо запобігання та протидії контрабанді товарів визначено главою 66 розділу XVII Митного кодексу.

Вагомим напрямом діяльності митних органів в час протидії Ковід-19 став захист при користуванні транспортними засобами в митних режимах «Транзит» та «Тимчасове ввезення», особливо з боку нерезидентів, які потенційно могли нести загрозу поширення коронавірусної інфекції. Моніторинг такої діяльності подано в табл. 2.6.

Таблиця 2.6.

**Моніторинг накладених ДМСУ штрафів за порушення
нерезидентами вимог митного законодавства при переміщенні
транспортних засобів через митний кордон України в митних
режимах транзиту і тимчасового ввезення**

Показники		Період					
		2019 р.	2020 р.	відс. 2020 р. до 2019 р.	I півріч. 2020 р.	I півріч. 2021 р.	відс. I півріч. 2021 р. до I півріч. 2020 р.
Т им	Кількість випадків порушень	11 565	5 081	43,9	2 808	1 166	41,5
	Кількість складених протоколів про ПМП	6 632	2 721	41,0	1 067	1 260	118,1
	<i>відс. складених протоколів</i>	<i>57,3</i>	<i>53,6</i>	–	<i>38,0</i>	<i>108,1</i>	–

Транзит транспортногo засобу	Сума нарахованих штрафів (млн грн)	115,1	160,4	139,3	66,7	56,3	84,4
	Сума сплачених штрафів (млн грн)	14,8	5,4	36,6	1,3	1,6	119,1
	<i>відс. сплачених</i>	12,9	3,4	23,1	1,9	2,8	–
	Кількість рішень митниць, що оскаржуються в суді	10	20	2,0	5	8	160,0
	Кількість випадків порушень	129	57	44,2	22	19	86,4
	Кількість складених протоколів про ПМП	129	57	44,2	22	19	86,4
	<i>відс. складених протоколів</i>	100	100	–	100	100	–
	Сума нарахованих штрафів (млн грн)	3,6	5,1	143,1	1,3	0,2	17,8
	Сума сплачених штрафів (млн грн)	1,0	2,6	265,1	0,2	0,04	18,6
	<i>відс. сплачених</i>	27,8	51,0	–	15,4	20,0	–
	Кількість рішень митниць, що оскаржуються в суді	0	0	0	0	0	0

Джерело: складено даними [21].

Діяльність щодо забезпечення безпекової компоненти митної політики держави та протидії митним деліктам ведеться і на рівні територіальних структурних підрозділів Державної митної служби України. Так досліджувана нами Хмельницька митниця ДМСУ активно виконувала свої завдання протягом ковідного періоду та після нього.

Так впродовж 2021-2022 років в зоні діяльності Хмельницької митниці щомісячно забезпечувався контроль за дотриманням часових нормативів під час здійснення митного контролю та митного оформлення. В цілому, середній час митного оформлення однієї митної декларації (без урахування ЕА, ЕЕ, ПД, ПДГ) складав 1 год. 10 хв. При цьому, середній час оформлення однієї імпортової декларації - 1 год., 39 хв., однієї експортної 42 хв. Значних відхилень середнього часу митного оформлення однієї митної декларації впродовж кожного окремого місяця, порівняно з середнім часом оформлення впродовж року не було [28].

Зазначені часові показники вказують на достатню оперативність здійснення митного оформлення товарів за митними деклараціями. При цьому, витрачений на здійснення митного оформлення час є достатнім для проведення контрольних функцій на належному рівні.

Систематично проводилась робота з власниками складів щодо прискорення випуску товарів для того, щоб унеможливити черги, простої чи інші негативні речі, які б сприяли поширенню пандемії.

В напрямку забезпечення належної інфраструктури підрозділів митного оформлення вжито заходи на відкриття складу тимчасового зберігання відкритого типу ТДВ «АДАМС», що дозволило створити місце доставки товарів на території СТЗ. Впродовж 2021-2022 рр. підрозділами митного оформлення Хмельницької митниці ДМСУ ініційовано проведення 20 митних оглядів товарів з метою встановлення можливих ознак порушень прав інтелектуальної власності. В 18 випадках підтверджено оригінальність задекларованих товарів. Відносно двох партій товарів здійснено призупинення митного оформлення. В одному випадку для експорту були задекларовані піддони дерев'яні, на які з порушенням прав інтелектуальної власності було нанесено торгівельну марку «EPAL». За результатами призупинення товар визнано таким, що порушує права інтелектуальної власності, проведено знищення маркування, нанесене на піддони [28].

У звітному періоді Хмельницькою митницею проведено перевірки дотримання умов окремих митних режимів. За результатами перевірки дотримання умов митного режиму переробка на митній території трьома підприємствами (ПВКМП «Авіню», ТОВ «Карат» та ТОВ «Бембі») порушень не встановлено. Також, для забезпечення належного контролю за дотриманням умов митного режиму переробка на митній території підрозділом опрацьовано 30 заяв щодо поміщення товарів у вказаний митний режим.

Отже, в контексті забезпечення безпекової компоненти митної сфери в умовах карантину і поширення Ковід-19 Хмельницькою митницею проведено ряд заходів з територіальними органами ринкового нагляду. Зокрема, з керівниками обласних установ Державної екологічної інспекції України, Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державної служби України з питань праці, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної служби України з

надзвичайних ситуацій, Державної служби України з безпеки на транспорті, Державної інспекції архітектури та містобудування України.

2.3. Форс-мажорні обставини здійснення ЗЕД та реалізації митної політики України

Активне поширення коронавірусної інфекції в світі, Європі та Україні призвели до того, що вся глобальна та національна система міжнародної торгівлі та функціонування вітчизняної митної системи були в жорстких форс-мажорних обставинах. У зв'язку із цим Верховна Рада України 17 березня 2020 р. ухвалила низку законодавчих актів, якими впроваджуються карантинні та окремі спеціальні заходи для протидії пандемії коронавірусної хвороби.

Вагомий внесок у ситуацію, при якій виконання договорів у сфері ЗЕД внесла Торгово-промислова палата України, а саме ініціювала врегулювання уточненого переліку підстав для визнання обставин непереборними (форс-мажорними).

Зокрема, Законом України №530-IX ч. 2 ст. 14-1 закону України «Про торгово-промислові палати України» доповнено нормативним постулатом про те, що карантин, встановлений Кабінетом Міністрів України, відтепер належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). А отже, всі наступні дії суб'єктів ЗЕД та митних органів послуговувались положенням про особливі форс-мажорні обставини, що виникли в умовах поширення коронавірусної пандемії.

Вітчизняне законодавство регламентує «форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) як надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. Законом також встановлено, що Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати

засвідчують форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) та видають за заявою суб'єкта господарювання сертифікат про такі обставини» [35].

Загалом вважаємо, що проблематика форс-мажорних обставин в умовах Ковід-19 має чітко визначатись в зовнішньоекономічному договорі (контракті), а саме в окремому спеціальному застереженні, зміст та умови якого також виписані в нормативних актах Міжнародної торгово-промислової палати.

Досудове врегулювання та погодження цих питань має узгоджуватись саме тією галуззю права, яку беззастережно обрали сторони зовнішньоекономічного договору. В умовах пандемії суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які опинилися в катастрофічній ситуації ймовірних ризиків невиконання взятих на себе договірних зобов'язань, повинні звернутися до змістовної частини узгоджених домовленостей з іноземним контрагентом та чітко і беззастережно їх дотримуватися.

З позиції митних органів України, в такій ситуації сторони зовнішньоекономічного договору повинні чітко володіти і спиратись на засади українського господарського законодавства, адже дуже часто в умовах пандемії та карантинних обмежень при ввезенні на митну територію України виникали суттєві непорозуміння.

Так зокрема, у випадку псування товару митне законодавство України чітко надає обсяг прав імпортеру-суб'єкту ввезення товару, представити такий товар до митного огляду працівникам митних інституцій України з подальшою зміною митного режиму переміщення такого товару з митного режиму іпорт в митний режим реекспорт.

Однією із переваг такої ситуації є те, що при такій зміні митних режимів фактично відсутні обов'язки із сплати митних платежів, однак до суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності виставляються обов'язки щодо чіткого документального доведення дії факторів форс-мажору.

Ще до існування проблем карантинних обмежень через пандемію митним законодавством України були врегульовані обсяг прав і обов'язків перевізників за умов форс-мажору.

Так зокрема статтею 192 Митного кодексу України була регламентована можливість повного вивантаження товару, що не був вчасно або з порушенням часових лагів доставлений (довезений) до пункту остаточного призначення, в місце, де фактично відсутній діючий митний пост. При такій ситуації саме на перевізника покладається обсяг обов'язків щодо повноцінного збереження такої партії товару та попереднє інформування найближчого, територіально розміщеного, митного посту про форс-мажорну ситуацію.

Потрібно наголосити, що COVID-19 в розумінні чинного законодавства не є форс-мажором. При цьому форс-мажором вважається карантин, який був введений відповідно до Постанови Кабміну № 211 від 11 березня 2020 року.

Крім цього, в умовах карантинних обмежень не є форс-мажорними обставинами також наступні диспозиції:

- відсутність, в момент виконання договірних зобов'язань, грошових коштів (з будь-якої причини, що виникли внаслідок карантину);
- зростання, фіксування чи будь-яке штучне зниження курсу валют;
- ймовірна криза (незалежно від природи її появи), дефолт;
- відсутність товарів, робіт чи послуг на ринку;
- порушення договірних зобов'язань контрагентами.

Однак в умовах поширення Ковід-19 саме визнання форс-мажорності спричинених невиконань зовнішньоекономічних договорів призвели до того, що контрагенти були позбавлені фінансового тягаря у вигляді сплати штрафних санкцій в рамках таких договорів. Тут потрібно говорити про досять суттєві суми у вигляді штрафів, пені та сум, які передбачені за відшкодування збитків, пов'язаних з порушенням договірних зобов'язань.

Внаслідок запровадження карантинних обмежень від пандемії COVID-19 в Україні постраждали практичні усі галузі економіки, в тому числі і галузі, які мали вирадений експортноорієнтований характер.

Однак чи ненайбільше в Україні постраждала транспортна галузь через неможливість повноцінно здійснювати профільну діяльність у відповідності до норм Постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 «Про

запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (зі змінами)». Зміст обмежень цієї постанови фактично забороняв на визначений термін багато регулярних та нерегулярних перевезень.

Крім цього, дослідження показників експорту промислової продукції засвідчує скорочення експортних потоків продукції інвестиційного призначення металургійної та машинобудівної галузей, тоді як обсяги експорту сировинної та харчової продукції навпаки переважно демонстрували зростання. Загалом у 2020 р. порівняно з 2019 р. зовнішній товарооборот України (у дол. США) знизився на 6,4 %, а обсяги товарного експорту – на 1,7 % [40].

Загалом можна констатувати, що глобальна пандемія коронавірусу активувала світові процеси уповільнення та зменшення економічної макродинаміки. В цих особливих умовах відкритість української економіки, її вразливість та неререформованість, суттєву залежність від експорту та цінових коливань на сировинні товарні позиції спричинили швидку негативну реакцію базових експортоорієнтованих виробництв та галузей промисловості, транспорту та сільського господарства. Це без сумніву позначилось на індикаторах міжнародної торгівлі України та відповідних параметрах митної політики держави.

Висновки до розділу 2

Одним із важливих чинників, що вплинув на трансформацію митної політики України в умовах поширення коронавірусної інфекції стала позиція Всесвітньої митної організації. Україна як діючий член цієї організації негайно вжила заходів у відповідності до рекомендацій ВМО. Це знайшло своє відображення в нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України та Державної митної служби.

Так зокрема, Кабінетом Міністрів України було ухвалено Постанову від 11 березня 2020 р. № 211 "Про запобігання поширенню на території України гострої

респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2" (зі змінами). Цей нормативний акт запроваджував в Україні карантин та обумовив форсмажорний характер взаємовідносин між контрагентами в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Крім цього, було прийняте розпорядження Кабінету Міністрів України № 288-р "Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю", відповідно до якого тимчасово було закрито дев'яносто чотири пункти пропуску через митний кордон України, припинявся пропуск громадян та іноземців через пішохідні пункти пропуску тощо.

Карантинні обмеження в Україні вплинули на обсяги ЗЕД та сплату митних платежів. Так, в січні-травня 2020 р. обсяги експорту товарів зменшилися порівняно з аналогічним періодом 2019 р. на 6,6%. Однак в останній досліджуваний місяць темп падіння був дуже інтенсивний. Крім цього, за підсумками січня-травня 2020 р. обсяг імпорту товарів в Україну зменшився на 13%. Основним чинником такої ситуації стало зниження цінових параметрів та зменшення споживання обсягів енергоресурсів, скоротилися поставки продукції машинобудівної галузі.

Виконання планових показників щодо адміністрування митних платежів загалом по ДМСУ та Хмельницькій митниці відбулося внаслідок штучного коригування індикативів, в результаті чого цей рівень виконання складав приблизно 106%.

РОЗДІЛ III

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА УРОКИ ПОДОЛАННЯ ПАНДЕМІЇ В УКРАЇНІ: МИТНИЙ КОНТЕКСТ

Ймовірно ті кризові ситуації, які відбулись в Україні під час гострої фази глобальної пандемії SARS-CoV-2 витягли на поверхню усі вразливі сторони українського суспільства та економіки і саме зараз в час повномасштабно війни з росією потрібно систематизувати і напружувати комплекс заходів, який би дозволив мінімізувати ризики повторення коронавірусної кризи.

Відмітимо й те, що зарубіжні науковців [44] стверджують, що повторення пандемії в наступні роки абсолютно можливе, а тому Україні потрібно бути готовою. «Довгострокова динаміка SARS-CoV-2 сильно залежить від імунних реакцій і імунних перехресних реакцій між коронавірусами, а також термінів занесення нового вірусу в популяцію. Один зі сценаріїв полягає в тому, що відродження SARS-CoV-2 може відбутися в майбутньому вже в 2025 році.

Періодичні спалахи SARS-CoV-2 в зимовий час, ймовірно, відбудуться після початкової, найсерйознішої хвилі пандемії. Відсутність інших втручань, ключовим показником успіху соціального дистанціювання є те, чи перевищені можливості критичної допомоги. Щоб уникнути цього, до 2022 року може знадобитися тривале або переривчасте соціальне дистанціювання. Додаткові заходи, включаючи розширення можливостей критичної допомоги та ефективну терапію, покращать успіх переривчастого дистанціювання та прискорять придбання колективного імунітету. Поздовжні серологічні дослідження терміново необхідні для визначення ступеня і тривалості імунітету до SARS-CoV-2. Навіть у разі очевидної ліквідації слід підтримувати спостереження за SARS-CoV-2, оскільки відродження зараження може бути можливим вже в 2024 році.

В контексті напрацювання рецептів та сценаріїв дій органів влади України в умовах війни з росією та можливим відновленням надзвичайного стану, що

пов'язаний з пандемією Ковід-19, важливим є вивчення зарубіжного досвіду, особливо в сфері реалізації митної політики держави.

В умовах невиначності як для України так і світової економіки потрібно також говорити про ряд чинників, які впливатимуть на параметри вітчизняної митної політики, зокрема:

1) поширення коронавірусної пандемії спричинили до того, що в міжнародній торгівлі спостерігаються процеси деглобалізації. Крім цього, на фоні політичної світової дестабілізації між Китаєм, Іраном, США, країнами Близького Сходу, в постпандемічний піриод загострилися та активувалися торговельні війни між зазначеними світовими полюсами;

2) міжнародна торгівля в постпандемічний період характеризується значним рівнем невизначеності, до яких відносять і інші глобалізовані процеси (протистояння Заходу і глобального Півдня, розшарування міждержавних об'єднань, які функціонували десятиліттями, наприклад Brexit тощо). В таких умовах перед суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності постають нові ризики, які потребують страхування, передбачення, уникнення можливих форс-мажорів.

3) активізація протекціоністських заходів урядів багатьох країн світу. В умовах поширення Ковід-19 та постпандемічного періоду, зростає роль саме державного регулювання сферою зовнішньоекономічної діяльності. Саме урядові шаблі влади багатьох країн вважають, що саме державне регулювання, а не саморегулювання можуть подолати проблему вразливості економіки країни;

4) в багатьох державах в постпандемічний період відбувається зростання ролі онлайн-економіки. В таких умовах нагальною постає проблема кіберстворення ефективної системи кібер-захисту, який би унеможливив зловживання в сфері онлайн-покупок, онлайн-продажів, онлайн-банкінгу та ін.

5) динамічні трансформації в організації виробничих та технологічних процесів. Мова йде про організацію робочого процесу в дистанційній формі, що суттєво змінить параметри попиту і пропозиції на ринках транспортних перевезень, оренди офісних приміщень тощо.

Окрім перелічених в табличному форматі заходів деяких країн, відслідкуємо ще деякі, які були доволі ефективними і можуть бути імплементовані Україною у випадку відновлення коронавірусної пандемії в нашій державі.

Так, в Сполучених Штатах Америки після появи коронавірусної інфекції негайно було запроваджено заборонну процедуру на в'їзд на митну територію США фізичних осіб-громадян збагатьох європейських країн. В першу чергу така заборона поширювалась на авіаційні та морські пасажирські перевезення.

В частині підтримки суб'єктів господарювання, в тому числі тих, які задіяні в сфері міжнародної торгівлі був прийнятий Закон - The Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act, який носив виключно стимулюючий характер в обсязі 2 трлн дол США.

Крім підтримки сфери малого підприємництва, він в першу чергу стосувався суб'єктів, що задіяні у виробництві експортної продукції через використання таких нетарифних інструментів як експортні субсидії. Такі суб'єкти мали можливість отримати цільові гранти на підтримку експортноорієнтовано виробництва на строк до двох років. Така програма дозволяла суб'єктам покрити значний обсяг фінансових збитків, які ті отримали внаслідок пандемії Ковід-19.

Цікавим був досвід подолання наслідків пандемії в країнах Євроейського Союзу. Так, вже починаючи із перших днів березня 2020 року, коли активно почала поширюватись коронавірусна інфекція в світі Єврокомісія ухвалила заборонне рішення щодо екпорту певних медичних товарів, які мають превентивно-захисний медичний характер (маски, окуляри, рукавиці тощо).

Митна політика ЄС також носила дискреційно-захисний характер в частині переміщення через митні кордони країн-учасниць ЄС громадян, продуктів харчування, медичних препаратів.

Досить системно до запровадження митно-тарифних та нетарифних заходів підійшов Китай, дії якого крім виключно заборонного характеру носили і стимулятивні, особливо в частині підтримки зовнішньої торгівлі та інвестиційного клімату в державі.

Особливий акцент уряд Китаю зробив на заходах щодо збільшення зовнішньоторговельних кредитів, а також відлагодження системи відстрочок щодо сплати таких кредитів, списанні кредитних боргів для невеликих компаній, які мають пріоритетне значення для уряду Китаю. Цікавими видаються заходи щодо використання Китаєм такого нетарифного інструменту як короткострокове страхування експортних кредитів для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Для повноцінної стабілізації зовнішньої торгівлі товарів, робіт і послуг в Китаї було створено спеціальний Стабілізаційний фонд підтримки.

Досить активно заборонні заходи в межах митних політик використовували такі країни як Казахстан і Киргизстан. Так казахський уряд ще в лютому 2020 року ввів в дію заборонні нетарифні обмеження на ввезення і транзит ряду продуктів, країною походження яких був Китай, наприклад риби та рибної продукції. Аналогічні заходи щодо ширшого сегменту продуктів харчування з Китаю в березні 2020 року запровадив і Киргизстан. Згодом ідентичні митно-тарифні і нетарифні обмеження розповсюдились по всьому євро-азійському простору.

Доволі негативні наслідки Ковід-19 спостерігались в Індії з найбільшою кількістю жителів на планеті і великою густиною населення. Крім цього, будучи країною з величезним експортним потенціалом лікарських, медичних препаратів та обладнання уряд Індії негайно ввів заборону на експорт основних медичних препаратів, що використовуються в протидії з Ковід-19. Зокрема, це «парацетамол, антивірусні препарати та антибіотики» [47].

«Індія є найбільшим виробником вакцин та одним з ключових постачальників ліків і їх компонентів на світовому ринку, тому така заборона негативно відобразиться на фармацевтичному виробництві в ЄС та США. Також Індія є другим після Німеччини імпортером ліків в Україну (в 2018 році обсяг індійського імпорту склав майже 150 млн. доларів США)» [47].

Таким чином, проведений аналіз показує, що країни доволі ідентично реагували на ризики, які виникали внаслідок поширення коронавірусної інфекції

Ковід-19, в тому числі в сегменті митної політики та зовнішньоекономічної діяльності. Вважаємо, що підсумком глобальної протидії епідемії, ймовірно, стане запровадження системних дієвих заходів міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітня торговельна організація, Всесвітня митна організація та ін, які унеможливають повторення глобальної пандемічної катастрофи.

Висновки до розділу 3

Вивчений зарубіжний досвід пандемії COVID-19 та в контексті післявоєнного відновлення України можемо сформулювати наступні ключові заходи митної політики України, які дозволяють протистояти новітнім глобальним викликам та загрозам:

— впровадження інноваційних технологій та стандартів здійснення митних процедур, які б унеможлилювали прямі фізичні контакти між працівниками митних органів і тими, хто перетинає митний кордон;

— реалізація контролю і систематичної перевірки ефективності діяльності митних органів держави в частині забезпечення безпеки переміщення харчових продуктів, лікарських та медичних препаратів;

— удосконалення сукупності процедур контролю зовнішньоторговельних операцій на їх відповідність єдиним міжнародним стандартам безпеки та якості продуктів;

— активне використання нетарифних заборонних заходів у випадку нового поширення хвороб чи пандемій;

— залучення працівниками української митниці зовнішніх експертів з питань митної справи та протидії поширенню інфекцій та пандемій;

— ефективне використання потенціалу митних органів України щодо розробки ситуативних форс-мажорних обставин можливих пандемій в майбутньому та вироблення сценаріїв щодо протидії ризикам та викликам у майбутньому;

— імплементація системних заходів з інтегрованого управління митними кордонами разом з сусідніми країнами, особливо в частині розвитку митних постів із спільним форматом дій з митного оформлення та митного контролю;

— координація між усіма державними та міждержавними інституціями в частині протидії поширенню пандемій, хвороб, інфекцій.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження проблематики реалізації митної політики України в умовах глобальної коронавірусної пандемії, зробимо наступні висновки та узагальнення.

1. Якщо говорити про особливості моделювання державної політики, в тому числі і митної в умовах поширення Ковід-19, то потрібно говорити, що на середину 2022 року в Україні Постановою КМУ від 27.05.2022 №630 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» було продовжено надзвичайний стан і карантин до 31 серпня 2022 року. Проблема COVID-19 в Україні не вирішена в повному обсязі, а тому запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів в наступні роки з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 є доречними, зважаючи і на аргументи іноземних наукових досліджень про можливе повторення пандемії в 2025 році.

2. Пандемія Ковід-19 загально вплинули на всі сторони функціонування економіки України та суспільства, в тому числі і на митну політику і сфери міжнародної торгівлі. Так, внаслідок пандемії коронавірусної інфекції та введених жорстких карантинних заходів зменшення українського валового внутрішнього продукту за офіційними даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України в першій половині 2020 р. склало близько 6,5 процентів. За прогнозом Національного банку України тренд зменшення валового внутрішнього продукту в Україні в 2020 році може скласти мінімальний рівень в 6%.

При цьому прогнози міжнародних фінансистів, зокрема Міжнародного валютного фонду за результатами 2020 бюджетного року були ще більш вражаючими і становили 8,5%. Карантинні обмеження дуже позначилися на фінансових аспектах ведення міжнародної торгівлі і зовнішньоекономічної діяльності, туризм, транспорт, логістичні та виробничі ланцюги.

3. У важких пандемічних умовах 2020-2022 рр. довелося працювати і Державній митній службі України, адже митникам і прикордонникам довелося одними із перших зустрічати потоки наших заробітчани, які повертались в Україну в контексті закриття кордонів, країн та зменшення пасажиро та ваньажопотоків. Крім цього, ДМСУ та її структурним територіальним підрозділам довелося виконувати свої функціональні завдання, що пов'язані із адмініструванням митних платежів, здійсненням митного оформлення та митного контролю.

Так, надходження митних платежів загалом по ДМСУ в червні порівняно з травнем місяцем 2020 року зросли на 4 млрд грн (з 23,31 до 27,45 млрд грн). Незважаючи на таке формальне зростання, загальний обсяг оподаткованого імпорту залишилися недосяжними до показників 2019 року: 97,2 млрд грн у червні 2020 проти 104,6 млрд грн у червні 2019 р. Однак виконання планових показників по митних платежах протягом 2020-2022 року відбувалось через різке коригування індикативів Міністерством фінансів України.

4. До загальних орієнтирів формування моделі митної політики держави і застосування антиковідних заходів фіскального характеру в Україні в 2022-2024 роках доцільно також віднести наступні:

- створення ефективних запобіжних інструментів протидії нецільовому використанню митних преференцій, що пов'язані із запобіганням поширенню на території України коронавірусної хвороби, особливо звільнень від ПДВ та ввізного мита операцій з ввезення лікарських засобів, медичних виробів та медичного обладнання, а також звільненого від акцизного оподаткування спирту для виготовлення дезінфекторів тощо.

- якісне пришвидшення діджиталізації процедур митного адміністрування, які дозволять мінімізувати фізичні контакти між представниками контролюючих органів та платниками податків. Позитивним зрушенням в цьому контексті вважаємо активне використання застосунку «Дія» при розмитненні транспортних засобів чи поданні митної декларації через термінали.

- модернізація прикордонної інфраструктури для забезпечення швидкого проходження митного кордону України та економії часу, а також суттєве оновлення технічних засобів митного контролю, використання яких також дозволить зменшити прямі контакти між фізичними особами.

- активне впровадження онлайн-консалтингу територіальними митними інституціями та розширення дистанційного адміністративного та судового оскарження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко А. П. Імплементация іноземного досвіду здійснення митного постаудиту в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2(17). С. 214–219.
2. Войтенко І. С., Мазурець О. О. Реформування митної політики та безпеки в Україні в умовах євроінтеграції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 1–2. С. 68–73.
3. Кіцак Т.М., Клим А.В. Реалізація митної політики України в контексті удосконалення її нормативно-правового забезпечення. *Демократичне врядування*. 2022. Вип. 2 (30). С.131-143.
4. Квеліашвілі І. М. Конвергенція митних принципів і стандартів в умовах євроінтеграції України: державно-управлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019. № 1. С. 1–14.
5. Клим А.В. Митна політика України в контексті сучасних суспільних викликів. *Демократичне врядування*. 2022. Вип. 1(29). С. 128-140.
6. Кийда Л. І., Шевченко Н. І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1688> (дата звернення 12.09.2023).
7. Несторишен І.В., Туржанський В.А. Аналіз рекомендацій ВМО щодо роботи митних адміністрацій в умовах пандемії Ковід-19. URL: <https://www.ndifp.com/1360/> (дата звернення 16.09.2023).
8. Пандемія коронавірусної інфекції COVID-19: короткий аналітичний огляд. URL : https://www.researchgate.net/publication/340397249_Pandemia_koronavirusnoi_infekcii_COVID-19_korotkij_analiticnij_oglad.
9. Коронавірус в Україні - Статистика [17.06.2022] - Карта заражень, графіки (minfin.com.ua)
10. Постанова КМУ від 11.03.2020 № 214 „Про внесення змін у додаток 1 до постанови КМУ від 24 грудня 2019 р. № 1109”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-2022-%D0%BF#Text>.

11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» (№ 540-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.
12. Закон України від 12 травня 2022 року № 2260 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового контролю та адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text>.
13. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.
14. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.
15. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.
16. Постанова Кабінету Міністрів України "Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2". URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantinu-ta-zaprovadzhennya-obmezhuvalnih-protiepidemichnih-zahodiv-1236-091220>.
17. Доходи держбюджету 2019 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2019>.
18. Доходи держбюджету 2020 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2020>.
19. Доходи держбюджету 2021 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2021>.
20. Статистика декларування, переміщення товарів та транспортних засобів. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-mitnitsi>.

21. Звіт про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження податків на міжнародну торгівлю тазовнішні операції. Київ: РПУ, 2021. 79 с.
22. Офіційна фейсбук-сторінка Хмельницької митниці ДМСУ. URL: <https://www.facebook.com/КНМcustomsUA/posts/160799459646433/>
23. Загальні відомості про Хмельницьку митницю. URL: <https://present5.com/xmelnicka-mitnicya-zagalni-vidomosti-pro-xmelnicku-mitnicyu/>
24. Публічний звіт Державної митної служби України за 2021 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/zvit-derjmyto-2021.pdf>
25. Ліпіхіна Т. Удосконалення системи митного контролю. Аналіз і оцінка ризиків під час здійснення заходів митнотарифного та нетарифного регулювання ЗЕД. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 1. С. 64-67.
26. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 47. С. 168-173.
27. Авраменко Н. Л., Дорошенко Т. М., Матвеєв М. Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. №1. С.55-61.
28. Аналітична довідка про виконання Плану роботи Хмельницької митниці на 2021-2022 рік за напрямком забезпечення митного контролю та оформлення.
29. Герчаківський С.Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
30. Герчаківський С.Д. Митне адміністрування. Навчально-метод. посібник. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 352 с.
31. Герчаківський С.Д., Сідляр В.В. Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 280 с.

32. Герчаківський С.Д. Митна безпека України в парадигмі оподаткування імпорту енергоресурсів. Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації : збірник тез доповідей 16 міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Тернопіль, 9-10 квітня 2019 року). Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2019. С. 51-53.
33. Герчаківський С.Д. Прояви митної злочинності в глобальному та національному вимірах. Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали II Міжнародної наукової конференції. 27-28 березня 2020 р. Дніпро: СПД «Охотнік», С.15-16.
34. Герчаківський С.Д. Законодавство ЄС у сфері акцизного оподаткування енергопродуктів в парадигмі воєнного стану в Україні. Російсько-українська війна: право, безпека, світ [Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29-30 квітня 2022 р.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С.289-293.
35. Підтвердження форс-мажорних обставин в період запровадження карантину. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/pidtvverzhennya-fors-mazhorneyh-obstavyn-v-period-zaprovadzhennya-karantynu/>
36. Фугело П., Савіцька С. Вплив пандемії Covid-19 на наповнення місцевих бюджетів. *Економічний дискурс*. 2020. Випуск 2. С. 86-94.
37. OECD (2020), The territorial impact of COVID-19: Managing the crisis across levels of government, www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-territorial-impact-of-covid-19-managing-the-crisis-acrosslevels-of-government-d3e314e1/
38. Вплив пандемії COVID-19 на місцеві фінанси. URL : https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/716/ULEAD_COVID19_Report_29.04.2021_.pdf.
39. Петруха С. В., Палійчук Т. В., Петруха Н. М. Місцеві фінанси в умовах коронакризи: нова бюджетна архітектоніка та фінансова спроможність

регуляції секторальних та соціально-економічних процесів. *Фінанси України*. 2020. №12. С.83-105.

40. Реальний сектор економіки України в умовах системних викликів : аналіт. доп. / [Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М. та ін.] : за заг. ред. Я. А. Жаліла – Київ : НІСД, 2021. – 83 с.
41. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України : аналіт. доп. / за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2021. 104 с.
42. Проектування динаміки передачі SARS-CoV-2 через постпандемічний період. URL : <https://www.science.org/doi/10.1126/science.abb5793>.
43. World Customs Organization. URL: <http://www.wcoomd.org/en.aspx>.
44. Проектування динаміки передачі SARS-CoV-2 через постпандемічний період. URL : <https://www.science.org/doi/10.1126/science.abb5793>
45. COVID-19: Trade and trade-related measures(as of 24 March 2020). URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/covid_measures_e.pdf
46. DG Azevêdo requests WTO members to share information on trade measures related to COVID-19. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/dgra_24mar20_e.htm
47. Вплив пандемії коронавірусу на світову торгівлю. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-03/covid-19-and-woorld-trave.pdf>
48. Макроекономічний та монетарний огляд Національного банку України. Червень 2020 р. - https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ММ_2020-06.pdf?v=4
49. Україна різко наростила імпорт товарів - <https://www.epravda.com.ua/news/2020/07/14/662914>
50. Макроекономічний та монетарний огляд Національного банку України. Червень 2020 р. - https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ММ_2020-06.pdf?v=4 16
51. НБУ знизить облікову ставку до 5% - прогноз банкірів <https://www.epravda.com.ua/news/2020/07/21/663156>

52. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків –: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf> 21
53. За оцінками МКІП щодо втрати імпорту та експорту послуг, пов'язаних з подорожами, від пандемії – <https://mkms.gov.ua/news/3733.html>
54. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків –: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>

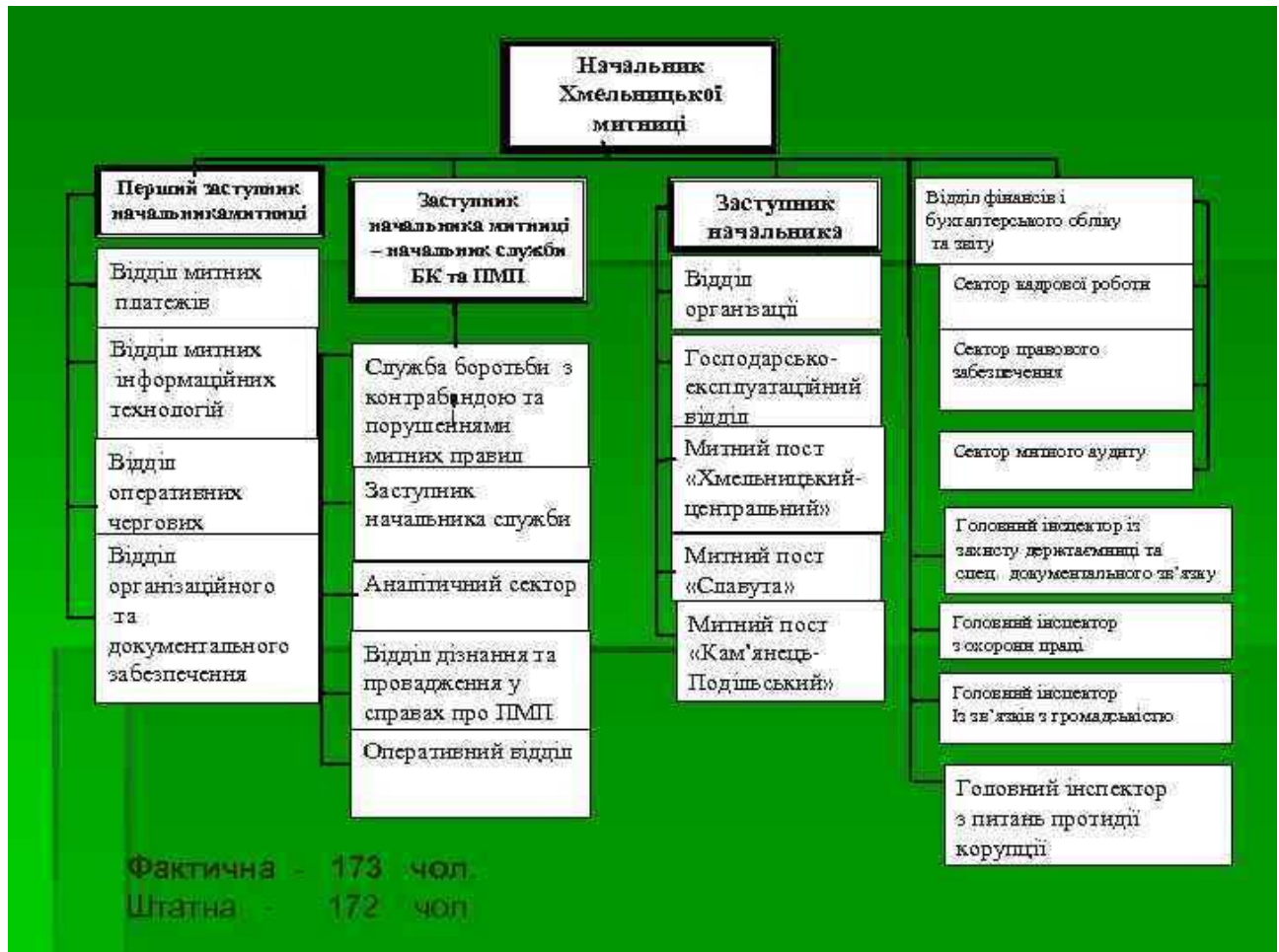
Додаток А

Зона діяльності Хмельницької митниці Державної митної служби України

*Складено автором на основі [23]

Організаційна побудова Хмельницької митниці Державної митної служби України

*Складено автором на основі [23]